

СТРОКИ ДАВНОСТІ У ФІНАНСОВІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

LIMITATION PERIODS IN FINANCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINE

Шумейко І.П., д.філос. в гал. право,
докторант кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет

Статтю присвячено строкам давності у фінансовій відповідальності в Україні. Питання давності притягнення до фінансової відповідальності регулюється неоднаково. В більш ніж половині законів України про фінансову відповідальність строк давності не передбачено. Такий висновок зроблено з огляду на: а) пряму вказівку законодавця про те, що строки давності не застосовуються; б) непоширення правового режиму адміністративно-господарської санкції (з притаманними їй строками давності) на окремі фінансові санкції, поряд з відсутністю спеціальної норми, яка б встановлювала строк давності. Відсутність строку давності у значній кількості законодавчих актів про фінансову відповідальність є негативним явищем, що не сприяє правовій визначеності, та не є співмірним зі ступенем тяжкості правопорушень, за які передбачена фінансова відповідальність. Загальний строк давності у фінансовій відповідальності застосовується лише до тих штрафів, які є адміністративно-господарськими санкціями, і становить 6 місяців з дня виявлення правопорушення та 1 рік з дня його вчинення. Спеціальні строки давності встановлені в діапазоні від 3 місяців до 5 років та можуть обчислюватися з моментів виявлення порушення, виявлення наслідків порушення, вчинення (скоєння) порушення, закінчення вчинення триваючого порушення, виникнення підстави для пред'явлення вимоги чи інших моментів у часі. Найбільш вживаною є конструкція подвійного строку – як з моменту виявлення правопорушення, так і з моменту його вчинення. Визначення поняття моменту виявлення правопорушення найчастіше не врегульовано законами і залежить від правозастосовчої практики.

Ключові слова: адміністративно-господарські санкції, відсутність строку давності, загальний строк давності, момент виявлення правопорушення, момент вчинення правопорушення, початок перебігу строку давності, спеціальний строк давності, фінансова відповідальність.

The article focuses on the statute of limitations in financial liability in Ukraine. The issue of the limitation period for bringing to financial responsibility is regulated unequally. More than half of the laws of Ukraine on financial responsibility do not provide for a limitation period. This conclusion is based on: a) a direct indication by the legislator that no limitation periods apply; b) the failure to extend the legal regime of administrative-economic sanctions (with their inherent limitation periods) to certain financial sanctions, along with the absence of a special rule establishing a limitation period. The absence of a statute of limitations in a significant number of financial responsibility laws is a negative phenomenon that does not contribute to legal certainty and is not proportionate to the gravity of the offences for which financial responsibility is provided. The general statute of limitations for financial responsibility applies only to fines that are administrative-economic sanctions and is 6 months from the date of discovery of the offence and 1 year from the date of its commission. Special statutes of limitations range from 3 months to 5 years and may be calculated from the moment the violation is discovered, the consequences of the violation are discovered, the violation is committed, the continuing violation ends, the grounds for the claim arise, or other points in time. The most commonly used construction is a double limitation period – both from the moment the offence is discovered and from the moment it is committed. The definition of the concept of the moment of detection of an offence is often not regulated by law and depends on law enforcement practice.

Key words: absence of a limitation period, administrative-economic sanctions, commencement of the limitation period, financial responsibility, general limitation period, moment of commission of an offence, moment of detection of an offence, special limitation period.

Актуальність проблеми. Найменш дослідженим видом публічно-правової відповідальності в Україні є фінансова відповідальність, яка водночас є і найменш систематизованим видом відповідальності. Наслідком відсутності достатнього рівня її систематизації є відсутність єдності з питання можливості чи неможливості застосування строку давності притягнення до відповідальності. Наявність строку давності є важливим елементом правового регулювання юридичної відповідальності, покликаним гарантувати як правову визначеність, так і належний мотиваційний ефект юридичної відповідальності, а крім того, це спонукає суб'єктів владних повноважень до своєчасного і оперативного реагування на виявлені правопорушення. З огляду на відсутність комплексного наукового дослідження інституту давності притягнення до фінансової відповідальності в Україні, обрана тема є актуальною та потребує детального наукового опрацювання.

Метою статті є дослідити законодавчі акти України про фінансову відповідальність на предмет наявності чи відсутності давності притягнення до відповідальності; обґрунтувати необхідність запровадження строків давності у тих випадках, коли вони не встановлені; охарактеризувати тривалість і момент початку відліку строків давності у фінансовій відповідальності.

Строки давності у фінансовій відповідальності (в широкому значенні поняття цього виду відповідальності) не були об'єктом комплексного наукового дослідження. На цей час інститут давності в цьому виді юридичної відповідальності досліджувався лише в частині

окремих законодавчих актів, якими ця відповідальність встановлена, передусім в частині податкового законодавства. До прикладу, у статті Д.О. Гетманцева розкрито особливості строків давності під час нарахування та стягнення штрафних санкцій і пені у податковому законодавстві [1, с. 43]. Крім того, інститут давності частково досліджувався також у працях, основною темою яких була окрема сфера застосування фінансової відповідальності поза межами податкових відносин: так, О.О. Кравчук, надаючи у своїй статті критичну оцінку положенням ст. 265 КЗпП України, вказує, що відсутність строку давності щодо правопорушень, передбачених цією статтею, є порушенням принципу правової визначеності, і створює загрозу непропорційного втручання держави в господарську діяльність; науковець пропонує визначити, з метою запобігання необґрунтованих порушень прав роботодавців, строк давності за вказаними правопорушеннями не більше трьох років [2, с. 125].

Інститут давності притягнення до юридичної відповідальності є спільним для різних видів відповідальності. Найкраще цей правовий інститут досліджено в галузі кримінального права. З огляду на те, що встановлення давності має спільну мету в усіх видах публічно-правової відповідальності, та з огляду на брак доктринальних джерел в частині строку давності у фінансовій відповідальності, вважаємо за доцільне навести точку зору В.В. Довганич, яка зазначає такі причини існування строків давності: 1) втрата суспільної небезпеки правопорушенням; 2) втрата суспільної

небезпеки винною особою; 3) недоцільність (а в окремих випадках, і неможливість) переслідування особи, що виникає через значний проміжок часу, який проходить від скоєння діяння [3, с. 560]. І хоча цей висновок було зроблено в кримінально-правовому дослідженні, він є релевантним по відношенню до фінансової відповідальності, адже правопорушення, за які передбачено фінансову відповідальність, теж втрачають свої негативні наслідки з плином часу, так само як і мотиваційний потенціал фінансової відповідальності суттєво знижується в разі її несвоєчасного застосування.

Як відомо, фінансова відповідальність в Україні, серед усіх видів юридичної відповідальності, має найменший рівень систематизації. Тому для формування комплексного уявлення про інститут давності притягнення до фінансової відповідальності слід дослідити значну кількість законодавчих актів, якими врегульовано підстави і порядок притягнення до фінансової відповідальності. В ході дослідження було проаналізовано зміст 65 законів України, які регулюють фінансову відповідальність. Виявлено відсутність однакового підходу до строків давності у цьому виді юридичної відповідальності. Зокрема, в 33 законах України (51% від усього масиву законів) строки давності взагалі не передбачені. Способи законодавчого закріплення відсутності строку давності в тій чи іншій сфері можуть бути різними, зокрема:

1) пряма вказівка законодавця на те, що строки давності не застосовуються (ч. 6 ст. 25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», ч. 4 ст. 38 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», ч. 2 ст. 10 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і ч. 15 ст. 106 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»);

2) вказівка в спеціальному законодавчому акті про непоширення правового режиму адміністративно-господарських санкцій на конкретну штрафну санкцію, що поєднана з відсутністю спеціальної норми, яка б встановлювала строк давності (абзац третій ч. 3 ст. 24-1 Закону України «Про рекламу», абзац перший ч. 9 ст. 53 Закону України «Про зайнятість населення», ч. 3 ст. 265 КЗпП України);

3) вказівка в загальному законодавчому акті про непоширення норми, яка встановлює строк давності, на конкретний вид адміністративно-господарської санкції, що поєднана з відсутністю в спеціальному законодавчому акті норми, яка б встановлювала строк давності: абзац третій ч. 3 ст. 15 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (далі – Закон № 4196-IX) встановлює, що дія цієї статті не поширюється на адміністративно-господарські санкції, передбачені законами України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та «Про загальну безпечність нехарчової продукції» [4], і при цьому в згаданих щойно законодавчих актах положення про строки давності відсутні;

4) невизначеність у законодавчому акті щодо того, чи є встановлена ним штрафна санкція «адміністративно-господарською санкцією», поєднана з відсутністю норми, яка б встановлювала строк давності. Такий спосіб закріплення відсутності строку давності є найпоширенішим та має місце в 24 законах України про фінансову відповідальність. Разом з тим, подібна невизначеність сприяє неоднаковому трактуванню положень закону та виникненню публічно-правових спорів, тому такого способу законодавчого закріплення відсутності строку давності слід уникати з метою більшого рівня передбачуваності застосування правових норм про фінансову відповідальність.

В свою чергу, в 32 законах України про фінансову відповідальність строк давності передбачено в один із наступних способів його закріплення:

1) **загальний** – шляхом посилання на те, що штраф є адміністративно-господарською санкцією, якщо при цьому норма ч. 3 ст. 15 Закону № 4196-IX не містить винятку про непоширення її положень на певну сферу суспільних відносин (ст. 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», ч. 2 ст. 6 Закону України «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України», ч. 6 ст. 15-1 Закону України «Про кінематографію», ст. 126 і ч. 3 ст. 127 Закону України «Про електронні комунікації», ч. 2 ст. 10 Закону України «Про гастрольні заходи в Україні», ст. 74 Закону України «Про внутрішній водний транспорт», ч. 24 ст. 28-1 Закону України «Про видавничу справу», ч. 1 ст. 60 Закону України «Про автомобільний транспорт»). В цих випадках найчастіше в спеціальних законах не закріплено конкретний строк давності, в одному випадку – продубльовано норму про загальний строк давності. У всіх цих випадках діятиме загальний для всіх адміністративно-господарських санкцій строк давності, встановлений абзацом першим ч. 3 ст. 15 Закону № 4196-IX – *протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не більш як через один рік з дня його вчинення* [4];

2) **спеціальний** – шляхом закріплення на рівні спеціальних законодавчих актів строків давності: а) відмінних від загального строку давності, або б) тотожних загальному строку давності, але при цьому штрафна санкція не належить до адміністративно-господарської санкції. У більшості випадків такі строки встановлені законами України, і в 2 випадках – підзаконними актами.

Результати аналізу законодавства свідчать про варіативність у визначенні тривалості строків давності залежно від сфери суспільних відносин. Зокрема, було встановлено такі строки давності:

– строк, тотожний загальному строку давності, але який застосовується для накладення штрафів, що не є адміністративно-господарськими санкціями – протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня його вчинення (абзац третій ч. 5 ст. 25 Закону України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною», абзац четвертий ч. 2 ст. 14 Закону України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях», ч. 2 ст. 66 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», ч. 5, 6 ст. 14 Закону України «Про альтернативні види палива») [5; 6; 7; 8];

– протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через три роки з дня його вчинення (ч. 3 ст. 122 Закону України «Про страхування», абзац третій ч. 5 ст. 33 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», ч. 3 ст. 84 Закону України «Про платіжні послуги», абзац перший ч. 1 ст. 48 Закону України «Про кредитні спілки», ч. 3 ст. 32 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», ч. 11 ст. 2 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», ч. 2 ст. 15 Закону України «Про валюту і валютні операції», п. 12 Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 25.12.2023 № 183) [9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16];

– «протягом шести місяців з дня виявлення правопорушення, але не пізніш як через три роки з дня його виявлення» (імовірно помилка законодавця, оскільки малося

на увазі «три роки з дня його вчинення») (ч. 3 ст. 21 Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів») [17];

– протягом одного року з дня виявлення порушення, але не пізніше трьох років з дня його вчинення (п. 3 Порядку притягнення до відповідальності та порядок визначення розмірів штрафів за порушення у сфері державної реєстрації юридичних осіб, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 13 вересня 2023 року № 3258/5) [18];

– один рік з дня вчинення порушення (ч. 2 ст. 107 Закону України «Про медіа») [19];

– 1095 днів (2555 днів – у разі проведення перевірки відповідно до статей 39 і 39-2, застосування вимог пункту 141.4 статті 141 Податкового кодексу, далі – ПК України), що настає за останнім днем граничного строку подання податкової декларації, звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, визначеної пунктом 133.4 статті 133 ПК України, та/або граничного строку сплати грошових зобов'язань, нарахованих контролюючим органом, а якщо така податкова декларація була надана пізніше, – за днем її фактичного подання (п. 113.1 ст. 113, п. 102.1 ст. 102 ПК України) [20];

– три роки з дня вчинення порушення, а в разі тривалого порушення – з дня закінчення вчинення порушення (ст. 28-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції») [21];

– диференційовані строки: п'ять років (а за певні правопорушення – три роки) з дня вчинення порушення, а в разі тривалого порушення – з дня закінчення вчинення порушення (ч. 1 ст. 42 Закону України «Про захист економічної конкуренції») [22];

– виявлення правопорушення через п'ять або більше років після його скоєння (у разі тривалого порушення – його припинення) або виявлення його наслідків (абзац другий ч. 6 ст. 59 Закону України «Про ринок природного газу», абзац другий ч. 6 ст. 77 Закону України «Про ринок електричної енергії») [23; 24].

Особливим випадком є строки давності, які формально не встановлені як такі, але фактично існують через судовий порядок стягнення штрафів як заходів фінансової відповідальності. Так, у відповідності до абзацу другого ч. 2 ст. 14 Закону України «Про державні лотереї в Україні», застосування санкцій, зазначених в абзаці першому частини другої цієї статті, здійснюється за рішенням суду, ухваленим за позовом органів Національної поліції та/або податкових органів [25]. Згадана вище норма не встановлює положень щодо строку давності застосування фінансової санкції. Разом з тим, у відповідності до абзацу другого ч. 2 ст. 122 КАС України, для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень встановлюється тримісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня виникнення підстав, що дають суб'єкту владних повноважень право на пред'явлення визначених законом вимог [26]. У наведеному вище випадку застосування фінансової санкції, строк звернення до адміністративного суду, передбачений ч. 2 ст. 122 КАС України, фактично одночасно виступає і строком давності застосування заходу фінансової відповідальності, оскільки застосування цього конкретного заходу в цьому конкретному випадку в позасудовому порядку є неможливим.

Таким чином, мінімальний строк давності притягнення до фінансової відповідальності (якщо така давність існує) становить 3 місяці, а максимальний – 5 років; конкретна тривалість залежить від сфери суспільних відносин, в яких застосовується фінансова санкція. В свою чергу, момент початку відліку строку давності залежить від конкретного законодавчого акта, і може бути:

- 1) моментом виявлення порушення;
- 2) моментом виявлення наслідків порушення;

3) моментом вчинення (скоєння) порушення;

4) моментом, до якого закон привірює момент виявлення порушення (настання строку подання звітності чи сплати зобов'язання, момент фактичного подання звітності);

5) моментом закінчення вчинення тривалого порушення;

6) моментом виникнення підстави для пред'явлення вимоги.

Найчастіше вживаною є правова конструкція подвійного строку – «протягом (проміжок часу № 1) з моменту виявлення правопорушення, але не пізніше (проміжок часу № 2) з моменту його вчинення». При цьому проміжок часу № 1 є завжди меншим ніж проміжок часу № 2. Строк, що обчислюється з моменту вчинення правопорушення, є присічним, і після його спливу факт виявлення правопорушення не перериває і не відновлює перебіг строку. Так само і після спливу строку з моменту виявлення правопорушення, притягнення до фінансової відповідальності є неможливим навіть незважаючи на існування залишку строку, який обчислюється з моменту вчинення правопорушення.

Складним з точки зору правозастосовчої практики є тлумачення поняття моменту виявлення правопорушення. Законодавчі акти, як правило, не розкривають значення цього терміну. Винятками є, зокрема, норма абзацу другого ч. 1 ст. 48 Закону України «Про кредитні спілки», яка встановлює, що днем виявлення порушення є день складення Регулятором документа, в якому зафіксовано обставини, що можуть бути підставою для застосування заходу впливу або заходу раннього втручання [12], а також норма ч. 2 ст. 15 Закону України «Про валюту і валютні операції», яка передбачає, що днем виявлення порушення є день складення Національним банком України документа, в якому зафіксовано виявлене ним порушення валютного законодавства [15]. Отже, практикою законодавця в тих випадках, коли він вважав за можливе розкрити значення терміну «момент виявлення правопорушення», є прив'язка цього моменту до дати складення документа, в якому фіксуються обставини вчиненого правопорушення.

Разом з тим, такий підхід є дискусійним, оскільки складенню такого документа завжди передують отримання суб'єктом владних повноважень інформації про вчинене правопорушення (наприклад, отримання звернення громадянина чи листа іншого суб'єкта владних повноважень, отримання інформації з державних реєстрів і баз даних, отримання інформації з публічних джерел, виявлення правопорушення під час застосування планового заходу державного контролю тощо). Тому більш виваженим було б обчислення моменту виявлення правопорушення з дати отримання суб'єктом владних повноважень інформації про правопорушення, і лише в разі якщо дату отримання такої інформації встановити не виявляється можливим – то до моменту виявлення правопорушення слід прив'язувати дату складання суб'єктом владних повноважень першого документа, в якому зафіксовані ознаки правопорушення.

Не може вважатися обґрунтованою і повна відмова законодавця від встановлення строку давності, що, як вже встановлено, має місце у понад половині законів України про фінансову відповідальність. Такий підхід є порушенням принципу правової визначеності, який є невід'ємною складовою принципу верховенства права. Притягнення до відповідальності зі спливом значного часу після виявлення, вчинення, припинення правопорушення – порушує права особи, яка притягається до відповідальності, оскільки з часом втрачаються докази, які ця особа може представити в обґрунтування обраної стратегії захисту. Крім того, фінансова відповідальність в значній кількості випадків застосовується саме до юри-

дичних осіб, для яких є характерною зміна керівника і засновників, тому в разі пізнього притягнення до фінансової відповідальності, можуть зазнати опосередкованих негативних наслідків особи, які взагалі не були причетні до вчинення правопорушення. Також варто відзначити, що фінансова відповідальність має грошовий характер, а отже на неї впливають інфляційні процеси, тому санкція, застосована зі значним зволіканням, може вже не мати достатнього впливу на правопорушника. При цьому жодне правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність, не може вважатися настільки суспільно небезпечним, щоб не обмежувати можливість застосування заходів відповідальності будь-яким строком. Отже, особам, до яких може бути застосована фінансова відповідальність, має бути гарантована можливість правомірного уникнення фінансової відповідальності в разі, якщо після вчинення правопорушення (закінчення вчинення триваючого правопорушення) минув значний проміжок часу. Тому існує потреба у впровадженні інституту давності притягнення до відповідальності у всіх законодавчих актах, якими закріплена фінансова відповідальність в Україні.

Висновки. Питання давності притягнення до фінансової відповідальності регулюється неоднаково. В більш ніж половині законів України про фінансову відповідальність строк давності не передбачено. Такий

висновок зроблено з огляду на: а) пряму вказівку законодавця про те, що строки давності не застосовуються; б) непоширення правового режиму адміністративно-господарської санкції (з притаманними їй строками давності) на окремі фінансові санкції, поряд з відсутністю спеціальної норми, яка б встановлювала строк давності. Відсутність строку давності у значній кількості законодавчих актів про фінансову відповідальність є негативним явищем, що не сприяє правовій визначеності, та не є співмірним зі ступенем тяжкості правопорушень, за які передбачена фінансова відповідальність.

Загальний строк давності у фінансовій відповідальності застосовується лише до тих штрафів, які є адміністративно-господарськими санкціями, і становить 6 місяців з дня виявлення правопорушення та 1 рік з дня його вчинення. Спеціальні строки давності встановлені в діапазоні від 3 місяців до 5 років та можуть обчислюватися з моментів виявлення порушення, виявлення наслідків порушення, вчинення (скоєння) порушення, закінчення вчинення триваючого порушення, виникнення підстави для пред'явлення вимоги чи інших моментів у часі. Найбільш вживаною є конструкція подвійного строку – як з моменту виявлення правопорушення, так і з моменту його вчинення. Визначення поняття моменту виявлення правопорушення найчастіше не врегульовано законами і залежить від правозастосовчої практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетманцев Д.О. До питання про особливості строків давності для застосування й стягнення штрафів та пені в податкових правовідносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія Право. Випуск 29. Том 2. С. 39–43. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27913/1/%D0%94%D0%9E%20%D0%9F%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9A%D0%86%D0%92%D0%94%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%94%D0%9B%D0%AF%20%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%A1%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>.
2. Кравчук О.О. Нова відповідальність за порушення трудового законодавства – непропорційне втручання держави у бізнес. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Випуск 2 (38). С. 119–127. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2018/2/20.pdf>.
3. Довганич В.В. Особливості обчислення строків давності звільнення особи від кримінальної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 559–563. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-5/134. URL: http://sej.org.ua/5_2022/134.pdf.
4. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>.
5. Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною: Закон України від 7 квітня 2015 року № 287-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-19#Text>.
6. Про забезпечення прозорості у видобувних галузях: Закон України від 18 вересня 2018 року № 2545-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2545-17#Text>.
7. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 року № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>.
8. Про альтернативні види палива: Закон України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text>.
9. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2183>.
10. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.
11. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
12. Про кредитні спілки: Закон України від 14 липня 2023 року № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#n1363>.
13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
14. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: Закон України від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.
16. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг: постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 183. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0183500-23#Text>.
17. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 8 липня 2011 року № 3673-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text>.
18. Про затвердження Порядку притягнення до відповідальності та порядку визначення розмірів штрафів за порушення у сфері державної реєстрації юридичних осіб: наказ Міністерства юстиції України від 13 вересня 2023 року № 3258/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1614-23#Text>.
19. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
20. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n1031>.
21. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

22. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#n468>.

23. Про ринок природного газу: Закон України від 9 квітня 2015 року № 329-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>.

24. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>.

25. Про державні лотереї в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5204-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17#Text>.

26. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.